

Regeringens proposition

Prop. 1989/90: 114

om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m.m.

Prop.
1989/90: 114

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 6 mars 1990 för de åtgärder som framgår av föredragandenas hemställan.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Allan Larsson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen beskrivs det ekonomiska läget och regeringen föreslår att riksdagen godkänner vissa allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken. Vidare föreslår regeringen att riksdagen beslutar om vissa höjningar av skatten på tobak, spritdrycker, vin, starköl och öl samt att riksdagen godkänner att prisregleringslagen får tillämpas fr.o.m. den 8 februari 1990.

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Engström, Hjelm-Wallén, Göransson, Dahl, Hellström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Freivalds, Molin, Sahlin, Larsson, Åsbrink

Föredragande: statsråden Larsson och Åsbrink

Proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m.m.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Larsson anför:

1 Det ekonomiska läget

1980-talet var i många avseenden en gynnsam period i den svenska ekonomins utveckling. Omläggningen av den ekonomiska politiken hösten 1982 medförde tillsammans med en förbättrad världskonjunktur, att krisen i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet ersattes av en period med ökad tillväxt och förnyad framtidstro. Den svenska industrins konkurrenskraft förbättrades och exportutvecklingen var god. Näringslivet förnyades och byggdes ut. Industrins investeringar ökade med ca 90% mellan 1982 och 1989.

Särskilt markerad var förstärkningen av den offentliga sektorns finanser. Statens budgetsaldo förbättrades från ett underskott på 86,6 miljarder kr. budgetåret 1982/83 till ett beräknat överskott på 21,8 miljarder kr. innevarande budgetår.

Hushållens ekonomi förbättrades också påtagligt. Den tidigare utvecklingen med stagnerande sysselsättning, stigande arbetslöshet och sjunkande reallöner förbyttes under 1980-talet i kraftigt växande sysselsättning, sjunkande arbetslöshet och stigande reallöner. Antalet heltidssysselsatta på den öppna arbetsmarknaden ökade med ca 400 000 personer mellan 1982 och 1989. Den öppna arbetslösheten minskade från som mest ca 3% 1983 till 1,4% 1989.

Handelsbalansen förbättrades kraftigt från stora underskott under 1980-talets första år till överskott på drygt 20 miljarder kr. per år under andra hälften av 1980-talet. Bytesbalansen, i vilken också tjänster och transfereeringar ingår, och som i början av 1980-talet uppvisade underskott motsvarande närmare 4% av bruttonationalprodukten (BNP), förbättrades snabbt till mindre överskott i mitten av 1980-talet men har därefter försämrats igen.

Det finns emellertid också betydande problem, som under den senaste tiden har blivit alltmer besvärande.

Det första är den snabba pris- och kostnadsutvecklingen, som bl.a. skapar svårigheter för den konkurrensutsatta sektorn. Resursutnyttjandet i den

svenska ekonomin var högt under 1989 och företagens produktionskapacitet hårt ansträngd. Ekonomin var överhettad och pris- och kostnadsökningarna var väsentligt högre än i omvärlden. Trots en kraftig ökning av arbetskraftsutbudet rådde brist på arbetskraft i många sektorer och regioner.

Ett andra problem är den låga tillväxten. BNP ökade med knappt 2% 1989, vilket är anmärkningsvärt lite med hänsyn till att antalet arbetade timmar ökade med ca 1 1/2%. Den långsamma produktivitetsökningen begränsade den ekonomiska tillväxten.

Ett tredje problem är det alltför låga sparandet. Hushållssparandet är negativt och bytesbalansen uppvisar stigande underskott.

Under de senaste månaderna har den ekonomiska situationen försämrats. Industrikonjunkturen har försvagats. Exporten har dämpats, medan den inhemska efterfrågan har utvecklats relativt starkt med en fortsatt betydande importökning som följd. Räntorna har stigit kraftigt. Vidare har lönekostnaderna och hemmamarknadspriserna fortsatt att öka i snabb takt. Konflikter har förekommit på arbetsmarknaden. Oljepriserna och andra importpriser har stigit påtagligt, medan exportpriserna visat en stagnerande utveckling. Bytesbalansen har försämrats ytterligare. Denna utveckling innebär stora risker för framtiden. Fortsätter den kommer sysselsättningen att hotas.

För 1990 och 1991 bedöms tillväxten i OECD-området komma att dämpas något i jämförelse med de senaste åren. Det är främst i Nordamerika och Storbritannien, som en avmattning är att vänta. Expansionen i Japan och Kontinentaleuropa förutses däremot hållas tämligen väl uppe. Inflations-takten i industriländerna väntas stabiliseras kring 4 1/2%. En snabb försämring av det internationella läget kan emellertid inte uteslutas. De externa obalanserna mellan de ledande länderna är fortfarande betydande. Dessutom kan inflationen komma att tillta i vissa länder med stramare ekonomisk politik och lägre tillväxt som följd.

Mot denna bakgrund har utsikterna för den svenska ekonomins utveckling försämrats, i förhållande till vad som redovisades i finansplanen 1990. Utan åtgärder skulle bytesbalansens underskott komma att stiga till en historiskt sett mycket hög nivå redan under innevarande år. Vidare skulle den svenska arbetsmarknaden förbli överhettad, med påföljande tryck uppåt på priser och löner, även om bristen på arbetskraft förutses bli något mindre än under det senaste året.

Den omfattande skattereform, som har inletts i år, kommer att bidra till en bättre tillväxt genom ökat utbud av arbetskraft, högre sparande och effektivare resursanvändning. Reformen kommer också att ge ett kraftigt tillskott till hushållens köpkraft 1991, vilket kan komma att medföra betydande stabiliseringspolitiska problem, om lönerna samtidigt fortsätter att öka snabbt. Det är därför av yttersta vikt att timlönernas ökningstakt dämpas radikalt 1991. Samtidigt erbjuder 1991 till följd av skattereformen en unik möjlighet att växla ned till en låg kostnadsökningstakt samtidigt som realinkomsterna hålls uppe.

I finansplanen i årets budgetproposition (prop. 1989/90:100 bil.1) slogs fast, att det centrala stabiliseringspolitiska problemet idag är inflationen. När priser och löner stiger mer än i konkurrentländerna, urholkas företagens konkurrenskraft. Det leder till förlorade marknadsandelar på både hemma- och exportmarknaderna och till att bytesbalansen försämras. Hög inflation leder också till orättvisor och fördelningspolitiska problem. Inflationen innebär ett hot mot det viktigaste målet för den ekonomiska politiken, nämligen den fulla sysselsättningen.

I budgetpropositionen framhölls vidare, att den ekonomiska politiken måste ha en fortsatt restriktiv inriktning för att motverka alltför snabba pris- och lönestegringar och en fortsatt försämring av bytesbalansen. Vikten av att samtidigt stimulera utbudet av produktiva resurser i ekonomin framhölls också. Mot bakgrund av den ekonomiska utvecklingen under de senaste månaderna är detta i högsta grad giltigt fortfarande. En stram ekonomisk politik är även nödvändig för att underbygga de ansträngningar, som görs för att direkt påverka de nominella löneökningarna.

Riktlinjer för den ekonomiska politiken

Regeringen avvisar arbetslöshet som medel att få ned pris- och löneökningarna. Den nuvarande trenden med hög inflation, alltmer urholkad konkurrenskraft och stigande underskott i bytesbalansen kan inte accepteras. En sådan utveckling är ett hot mot sysselsättningen och äventyrar välfärden.

Därför måste den ekonomiska politiken nu utformas med syftet att stabilisera ekonomin, dvs. minska överhettningen och inflationen. Det är väsentligt att åstadkomma en sådan inriktning av den ekonomiska utvecklingen att den utlandskonkurrerande sektorn stärks och produktiva investeringar stimuleras. Finanspolitiken bör därvid ges en ökad tyngd och därigenom avlasta penningpolitiken, som under senare tid har fått bära en alltför stor del av den stabiliseringspolitiska bördan.

Uppgiften att föra en ansvarsfull ekonomisk politik överordnas övriga politiska krav. Reformen föreslås bara om de, utan skattehöjningar, kan finansieras inom ramen för en fortsatt stram finanspolitik.

Den ekonomiska politiken måste nu inriktas på att

- skapa förutsättningar för löneavtal för 1991 som gör det möjligt att hävda reallöner och konkurrenskraft
- bryta inflationsförväntningarna och få till stånd en lugnare prisutveckling
- genomföra skatteomläggningen för att stimulera till arbete och sparande
- fullfölja planerna på ett kommunalskattestopp under 1991 i syfte att värna om skattereformen och att dämpa den kommunala expansionen
- säkerställa samhällsekonomisk balans genom att öka utbudet av arbetskraft och dämpa efterfrågan
- förstärka insatserna för en förbättrad produktivitet både i den privata och i den offentliga sektorn

- säkerställa full sysselsättning genom en utveckling av arbetsmarknadspolitiken i riktning mot utbudsstimulerande och tillväxtbefrämjande åtgärder.

Åtgärder för att få till stånd stabiliseringsavtal

Lönebildningen har avgörande betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Den är beroende både av parternas eget agerande och av läget på arbetsmarknaden. Det är parterna på arbetsmarknaden, som har det fulla ansvaret för löneförhandlingarna. Det är angeläget att avtal för 1991 träffas i mycket god tid, och att de leder till en radikal dämpning av de totala löneökningarna under 1991.

Efter överläggningar med parterna har regeringen utsett en särskild förhandlare, som har i uppgift att medverka till en uppgörelse mellan de avtalslutande parterna, vilken avser prisklausuler för 1990 och löneavtal för 1991. Detta arbete skall vara slutfört i början av april.

Regeringen avser vidare att tillkalla en särskild utredare för att, i nära samverkan med arbetsmarknadens parter, föreslå åtgärder för att förbättra och förstärka spelreglerna på arbetsmarknaden. Syftet är bl.a. att skapa förutsättningar för en bättre fungerande lönebildningsprocess.

För att understödja parternas egna insatser för att få till stånd en stabiliseringsuppgörelse har regeringen för avsikt att vidta en rad åtgärder, som minskar överhettningen på arbetsmarknaden och tar ned inflationsförväntningarna.

Tillfälliga åtgärder på prisområdet

I avvaktan på att klarhet nås om löneutvecklingen för 1990 och 1991, bör ett allmänt pris- och hyresstopp gälla tills vidare. Därför lämnas förslag om att riksdagen godkänner att prisregleringslagen skall få tillämpas fr.o.m. den 8 februari 1990. I det följande (bilaga 2) redogör statsrådet Åsbrink närmare för detta förslag.

Regeringen har inlett överläggningar med näringslivet för att få till stånd sådana insatser, att förväntningarna om fortsatt hög inflation kan brytas. Så snart dessa överläggningar är avslutade kommer regeringen att ta ställning till pris- och hyresstoppet.

Reformering av skattesystemet

Vid årsskiftet 1989/90 genomfördes det första steget i reformeringen av skattesystemet. Syftet med reformen är bl.a. att stimulera till arbete och sparande. Det andra steget av skattereformen bör genomföras vid kommande årsskifte. Reformen ger genom lägre skattesatser och bredare skattebaser en mer neutral och likformig beskattning. Detta leder till en effektivare resursanvändning och ökad tillväxt. En proposition med förslagen kommer att föreläggas riksdagen i april. Reformen kommer senare att följas upp med utvärderingar av dess effekter på ekonomin och på fördelningen av inkomster och förmögenheter.

Det är väsentligt, att skattereformen inte urholkas, genom att kommunerna höjer utdebiteringen av kommunalskatt. Kraven och förväntningarna på den kommunala sektorn kommer att vara betydande under de närmaste åren. Efterfrågan på god barnomsorg, utbildning, sjukvård och äldreomsorg är stor. Samtidigt måste kommunerna komma tillrätta med sina ekonomiska obalanser. Allt detta bör klaras inom ramen för ett oförändrat skatteuttag. Strukturella förändringar och fortsatt omprövning av kommunala verksamheter är därför nödvändiga. Det är väsentligt att genom sådana åtgärder få till stånd den långsammare tillväxt i den kommunala sektorn som riksdagen har uttalat sig för.

Regeringen avser att senare återkomma med förslag, som berör den kommunala ekonomin. Ett förslag om att tillfälligt begränsa rätten för kommuner, landsting och församlingar att höja utdebiteringen kommer inom kort att föreläggas riksdagen. Vidare avser regeringen att föreslå åtgärder som neutraliserar effekterna av skattereformen vad avser förhållandet mellan staten och kommunerna.

Även på längre sikt kommer utrymmet för att höja den kommunala utdebiteringen att vara begränsat. Regeringen avser att inom kort tillsätta en utredning med uppdrag att se över statens bidrag till kommunerna. Översynen, som också skall omfatta skatteutjämningsystemet, bör ytterst resultera i en jämnare fördelning av kommunalskatterna.

Åtgärder för att stimulera utbudet av arbetskraft

Åtgärder för att stimulera utbudet av arbetskraft har varit ett väsentligt inslag i den ekonomiska politiken under senare år. Den ekonomiska politiken bör innehålla så mycket utbudsstimulans som möjligt och så mycket efterfrågedämpande åtgärder som nödvändigt.

Regeringen avser att senare i år lägga fram förslag till riksdagen, om att lagfäst sjuklön införs den 1 januari 1991. Härigenom åläggs arbetsgivaren att betala ut sjuklön till sina anställda för de första 14 dagarna av varje sjukdomsperiod. Sjukförsäkringsavgiften bör sänkas med en procentenhet vid samma tidpunkt. Sjukförsäkringens utgifter beräknas minska med ca 16 miljader kr. Samtidigt minskar sjukförsäkringens inkomster med drygt 6 miljader kr. som en följd av den sänkta sjukförsäkringsavgiften. Åtgärden ger arbetsgivarna starkare direkta incitament att förbättra arbetsmiljö och arbetsorganisation, så att sjukfrånvaron minskar.

I syfte att öka tillgången på arbetskraft avser regeringen att senare i år förelägga riksdagen förslag om att ge anställda rätt att själva välja, om de vill arbeta till 67 års ålder. En sådan rätt bör införas den 1 januari 1991. I kombination med påtagligt minskade marginaleffekter för pensionärer — genom att dels inkomstskatten sänks i samband med skattereformen, dels kommunala bostadstillägg och s.k. extra avdrag inte längre avtrappas med arbetsinkomster — kommer detta att väsentligt öka möjligheterna och det ekonomiska utbytet för äldre att delta i arbetslivet.

Den lagstadgade semestern bör som planerat förlängas med två dagar

under 1991. I syfte att i samband med förlängningen stärka utbudet av arbetskraft utreder regeringen möjligheterna att införa rätt för anställda att skjuta på semestern eller arbeta med full betalning utöver semesterlönen under den femte och sjätte semesterveckan. Möjligheterna att låta unga balter komma till Sverige och arbeta under en kortare period utreds också inom regeringskansliet.

Rätten till ett aktivt liv skall gälla alla människor. Mot denna bakgrund gör regeringen en översyn av systemen för sjukförsäkring, arbetsskadeförsäkring och förtidspensionering. Syftet är att - genom bättre utformning av och samordning mellan dessa system och med andra delar av välfärdssystemet - åstadkomma en större flexibilitet och en aktivare rehabilitering. Detta för att korta ned och undvika långa sjukskrivningar och förtidspensioneringar. Människor skall inom ramen för ett generellt välfärdssystem ha rätt till en ekonomisk trygghet vid sjukdom och skada i arbetet.

Regeringen har under senare tid vidtagit ett antal åtgärder för förnyelse av arbetslivet och mot dåliga arbetsmiljöer. Därigenom kan det förhindras att människor slås ut från arbetslivet. Åtgärderna bör också leda till en minskad sjukfrånvaro. Fler människor kan därmed komma ut i aktivt arbete och på så vis ges ett bättre liv samtidigt som de genom sitt arbete bidrar till att öka tillväxten.

Regeringen avser att i kompletteringspropositionen i april lägga fram ytterligare förslag till åtgärder för att öka tillgången på arbetskraft.

Åtgärder för att dämpa efterfrågan

Utbudsstimulerande åtgärder är inte tillräckliga för att få till stånd den nödvändiga stabiliseringen av ekonomin. Det behövs åtgärder också på efterfrågesidan. Ett centralt element i stabiliseringspolitiken är en stram budgetpolitik. Den statsbudget som har föreslagits för budgetåret 1990/91 är balanserad, dvs. inkomster och utgifter uppgår till i stort sett samma belopp. Kravet på stramhet i den ekonomiska politiken har motiverat att 1990-1991 års skattereform ges en ansvarsfull finansiering.

För att dämpa efterfrågan bör, som tidigare aviserats, skatten på spritdrycker, vin, starköl och öl samt tobak nu höjas med sammantaget motsvarande ca 900 milj. kr. Jag återkommer till detta förslag i det följande (bilaga 1).

För att begränsa överhettningen på byggmarknaden har regeringen nyligen i en proposition till riksdagen föreslagit att investeringsavgiften i Stockholms- och Uppsalaområdena, vilken infördes våren 1989, utvidgas till att omfatta Göteborgsområdet samt att den höjs från 10% till 30% och förlängs till att gälla även 1991. I samma syfte har arbetsmarknadsstyrelsens uppdrag att begränsa oprioriterat byggande 1990 förlängts till att gälla även 1991. Ramarna har reducerats från 95% 1990 till 90% 1991, räknat som andel av 1988 års volym. Ombyggnader av bostäder utan statliga lån i Stockholms- och Göteborgsområdena kommer vidare att i fortsättningen kräva byggnadstillstånd.

Förslaget om lagfäst sjuklön innebär – utöver effekterna på arbetsutbud och produktivitet – också en betydande skärpning av finanspolitiken.

I årets budgetproposition betonades vikten av, att finanspolitiken får en restriktiv inriktning även 1991. I det förestående arbetet med kompletteringspropositionen kommer regeringen att överväga, vilka ytterligare åtgärder som behöver vidtas för att dämpa efterfrågan och minska överhettningen i ekonomin.

Åtgärder för att förbättra produktiviteten

För att återställa ekonomisk balans måste produktiviteten, dvs. produktionen per arbetstimme, förbättras. Det gäller både i privat och offentlig sektor, i såväl varu- som tjänsteproduktion. Det finns inga enkla åtgärder som leder fram till en högre produktivitet. Det är ett komplicerat samspel mellan insatser på det praktiska och på det politiska planet. Näringslivet har ett stort ansvar för att förbättra produktivitsutvecklingen i den privata sektorn. Staten bör genom olika åtgärder för att stärka konkurrensen bidra till denna utveckling.

Statsmakterna bör ange mål för produktiviteten i den offentliga sektorn. Målen bör kopplas samman med resurstilldelningen till de statliga myndigheterna och med statsbidragen till kommuner och landsting. Regeringen har för avsikt att återkomma till denna fråga.

Aktiv arbetsmarknadspolitik

Den ekonomiska politiken bör söka åstadkomma balans på arbetsmarknaden som helhet och på de olika delarbetsmarknaderna. Arbetslösheten bör inte användas som ett medel i den ekonomiska politiken.

För att klara denna uppgift bör arbetsmarknadspolitikerna spela en viktig roll. Den skall säkerställa full sysselsättning genom utbudsstimulerande och tillväxtbefrämjande åtgärder.

Övriga tillväxtfrämjande åtgärder

En väl fungerande infrastruktur, som medger effektiva och miljövänliga transporter, är en viktig förutsättning för att åstadkomma en god ekonomisk tillväxt. I en proposition om näringspolitiken inför 1990-talet, som inom kort bör föreläggas riksdagen, kommer bl.a. att redovisas förslag till riktlinjer för arbetet med att utveckla infrastrukturen.

Regeringen har för avsikt att i propositionen — utöver förslag till anslag till vägverket och banverket för budgetåret 1990/91 — lämna förslag till riksdagen om inrättande av en infrastrukturfond på 5 miljarder kr. Finansieringen av fondens uppbyggnad möjliggörs genom de minskade utgifter, som uppstår till följd av arbetsgivarnas ökade ansvar för sjukförsäkringen.

Syftet med fonden är att åstadkomma en snabbare utbyggnad av angelägna infrastrukturinvesteringar inom järnvägs- och kollektivtrafikområdena än vad som är möjligt inom ramen för anslagen till vägverket och banverket. Fonden skall användas för att möjliggöra sådana investeringar som annars inte skulle komma till stånd på grund av att projektens drift- och kapitalkostnader inte täcks fullt ut. Fonden bör skapa förutsättningar för en

omfattande lånefinansierad utbyggnad av infrastrukturen, t.ex. genom samfinansiering med andra intressenter. Med hänsyn till överhettningen i ekonomin är avsikten att fonden skall kunna användas, först när det är lämpligt ur stabiliseringspolitisk synvinkel.

I den näringspolitiska propositionen föreslås även andra åtgärder för att främja den ekonomiska tillväxten. Det gäller bland annat åtgärder avsedda att stödja utvecklingen av mindre och medelstora företag.

En god tillväxt i vidare bemärkelse inkluderar också en förbättrad miljö. Enligt 1988 års miljöpolitiska beslut skall strängare avgasreningskrav för tunga lastbilar och bussar gälla fr.o.m. 1994 års modeller. I miljöskyddssyfte avser regeringen att föreslå, att de strängare kraven införs redan för 1993 års modeller. Regeringen kommer vidare att föreslå, att en miljöavgift införs den 1 januari 1992 på utsläpp av kväveoxider från stora förbränningsanläggningar för energiproduktion.

Regeringen avser att återkomma i kompletteringspropositionen, när förutsättningarna rörande bl.a. löneutvecklingen har klarnat ytterligare, med en reviderad prognos för 1990 och en bedömning av den ekonomiska utvecklingen 1991.

Statsrådet Larsson och t.f. chefen för civildepartementet, statsrådet Åsbrink, utvecklar härefter närmare de olika frågor som hör till vederbörandes ansvarsområde. Anförandena redovisas i underprotokollen för resp. departement.

Statsrådet Larsson avslutar:

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag och statsrådet Åsbrink har anfört hemställer jag att regeringen

1 ger riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om det ekonomiska läget,

2 föreslår riksdagen att godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som jag har förordat,

3 förelägger riksdagen vad jag och statsrådet Åsbrink har anfört för de åtgärder som vi har hemställt om.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandenas överväganden och beslutar att genom propositionen förelägga riksdagen vad föredragandena har anfört för de åtgärder som föredragandena har hemställt om.

Regeringen beslutar vidare att de anföranden som redovisas i underprotokollen för finans- och civildepartementen skall bifogas propositionen enligt följande:

Finansdepartementet

Bilaga 1

Civildepartementet

Bilaga 2

Anmälan till proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m.m. (1989/90:114)

1 Dryckesskatt

Mitt förslag: Skatten på spritdrycker, vin, starköl och öl höjs så att priset på dessa varor stiger med ca 5%.

Bakgrunden till mitt förslag: Skatten på drycker utgår enligt lagen (1977:306) om dryckesskatt (omtryckt 1984:158, ändrad senast 1989:468). Skatten på spritdrycker och vin utgår med en grundavgift och en procentavgift, som beräknas på detaljhandelspriset, exkl. mervärdesskatt. På vin med en alkoholhalt av högst 7 volymprocent utgår dock ingen procentavgift. Skatten för sådant vin tas ut som en grundavgift per liter på samma sätt som för malt- och läskedrycker.

Skatterna på spritdrycker, vin och starköl höjdes senast den 9 juni 1989. Skatten på läskedrycker har varit oförändrad sedan den 1 maj 1982 och på öl sedan den 1 januari 1983.

För närvarande gäller följande skattesatser. Procentavgiften för spritdrycker är 60% och för viner 39%. Grundavgiften är för spritdrycker 1 kr. 24 öre för varje volymprocent alkohol och liter, för starkvin 19 kr. 25 öre per liter och för lättvin med en alkoholhalt överstigande 7 volymprocent 7 kr. 70 öre per liter. Skatten på vin med en högsta alkoholhalt på 7 volymprocent är totalt 10 kr. 35 öre per liter.

För maltdryckerna utgår endast en grundavgift med visst belopp per liter. Den senaste skattehöjningen har lett till att skatten på starköl är 10 kr. 35 öre per liter och på öl 2 kr. 20 öre per liter. Lättölet är numera inte beskattat. Skatten på läskedrycker utgår med 40 öre per liter för kolsyrade drycker och med 20 öre per liter för övriga läskedrycker.

Preliminära statistiska uppgifter över alkoholförsäljningen för år 1989 visar på en fortsatt minskad spritdrycksförsäljning. Minskningen var 1.9% jämfört med föregående år. Vinförsäljningen ökade däremot under motsvarande period med 3.7%. Ökningen för lättvinet var 4.0% och för starkvinet 1.1%. Försäljningen av starköl och öl (klass II) ökade med 8.2% resp 7.3%. Totalt har försäljningen av alkoholdrycker enligt dessa preliminära uppgifter ökat med 2.8% under år 1989 jämfört med år 1988.

Skälen för mitt förslag: Genom 1977 års alkoholpolitiska beslut slogs fast att skatteinstrumentet skall användas som ett aktivt alkoholpolitiskt instrument. Priserna skall vara höga och följa den allmänna prisutvecklingen. För

att motverka hamstring och undvika andra alkoholpolitiska olägenheter är det vidare önskvärt att prisändringarna görs relativt ofta. Skatterna på alkoholdrycker höjdes senast den 9 juni 1989. Höjningen innebar att priset steg med ca 5 %. Riksdagen godtog regeringens förslag (prop. 1988/89: 150 bil. 6, FiU 30, rskr. 327, SFS 1989: 468).

Konsumentprisindex har under perioden maj 1977-januari 1990 stigit med 171 %. Priset för spritdrycker har under motsvarande tid stigit med 166 %, starkvin med 154 %, lättvin med 181 % och starköl med 232 %. Priset på spritdrycker och starkvin släpar således efter den allmänna konsumentprisutvecklingen.

Som framgått av det föregående har försäljningen av alkoholdrycker stigit under år 1989. Detta bör särskilt noteras mot bakgrund av regeringens och riksdagens tidigare ställningstagande om alkoholkonsumtionens utveckling. Trots att alkoholkonsumtionen sedan år 1977 har sjunkit väsentligt ligger den på en hög nivå. Stora ansträngningar måste göras för att WHO-målet om en väsentlig sänkning av alkoholkonsumtionen skall kunna uppnås till sekelskiftet. Det är glädjande att den nedåtgående trenden för spritdryckerna kvarstår. Volymökningen för vin och starköl, har dock inneburit att totalkonsumtionen av alkoholdrycker ökat de senaste åren.

Det är mot den nu beskrivna utvecklingen angeläget att en skattehöjning genomförs. Utgångspunkten för skattehöjningen bör som tidigare vara en anpassning av skatten så att priserna på alkoholdryckerna i vart fall följer den allmänna prisutvecklingen. För att motverka den uppåtgående trenden bör skatten på samtliga alkoholdrycker generellt höjas så att priset stiger med ca 5 %.

Den nu avsedda prishöjningen bör åstadkommas genom att grundavgiften höjs. Grundavgiften på spritdrycker bör höjas till 1 kr. 32 öre per liter och volymprocent alkohol, på starkvin till 21 kr. per liter, på lättvin med alkoholhalt överstigande 7 % till 8 kr. 50 öre per liter. Skatten på starköl och på lättvin med en alkoholhalt understigande 7 % bör höjas till 11 kr. 25 öre per liter. Med hänsyn till försäljningsutvecklingen bör denna gång även skatten på öl (klass II) höjas till 2 kr. 70 öre per liter.

De nu förordade skattehöjningarna innebär att priset på spritdrycker stiger med 7 – 8 kr., på starkvin med 3 – 4 kr. och på lättvin med 1 – 2 kr., allt räknat per helbutelj och starkölet med ca 1 kr. 30 öre per liter.

Med hänsyn till att skatteändringarna påverkar försäljningsvolymen anser jag det befogat att räkna med att höjningen ger en ökning av skatteintäkterna med endast 400 milj. kr. för helt år räknat.

De nya skattesatserna bör träda i kraft den 7 maj 1990.

2 Tobaksskatt

Prop. 1989/90:114

Bilaga 1

Mitt förslag: Skatten på cigaretter höjs med 5 öre per st, på röktnobak med 15 kr. per kg, på tuggtnobak med 5 kr. per kg och på snus med 4 kr. per kg.

Skälen för mitt förslag: Enligt lagen (1961:394) om tobaksskatt (omtryckt 1984:155, ändrad senast 1989:469) utgår skatt på cigarrer, cigariller, cigaretter, rök- och tuggtnobak samt snus. Skatten utgår som en viktskatt i fråga om tobak och snus och som en styckeskatt i fråga om cigarrer, cigariller och cigaretter. Skattesatserna höjdes senast den 9 juni 1989. Priset på tobaksvaror bör i stort följa konsumentprisutvecklingen på varor och tjänster i allmänhet. Jag anser det lämpligt att skatten på tobaksvaror höjs nu. Cigar- rer och cigariller har under en lång följd av år varit utsatta för kraftiga prishöjningar och en alltmer minskad efterfrågan. Skatten på dessa varor bör därför inte höjas.

Skatten på cigaretter bör höjas med 5 öre per styck. Skatten för de minsta cigaretterna skulle då öka från 44 till 49 öre per styck.

En motsvarande höjning av skatten på röktnobak, tuggtnobak och snus bör också göras. Skatten på röktnobak bör därför höjas från 155 till 170 kr., skatten på tuggtnobak från 50 till 55 kr. och skatten på snus från 28 till 32 kr., allt beräknat per kg.

Höjningen av tobaksskatten beräknas vid en oförändrad konsumtion leda till merintäkter för statsverket på ca 600 milj. kr. Till följd av en förväntad konsumtionsminskning beräknar jag nettoeffekten till 500 milj. kr. för helt år räknat.

De nya skattesatserna för tobaksvaror bör träda i kraft den 7 maj 1990.

3 Schablontullen på alkoholdrycker och tobak

Mitt förslag: Schablontullen på alkoholdrycker och tobaksprodukter höjs i samma mån som skatten på de enskilda produkterna.

Skälen för mitt förslag: I samband med tidigare höjningar av skatterna på alkoholdrycker och tobaksprodukter har en motsvarande höjning också gjorts av den s.k. schablontullen som tas ut för dessa varor vid bl.a. resandes införsel. Efter samråd med statsrådet Gradin förordar jag att så sker även denna gång. Även denna ändring bör träda i kraft den 7 maj 1990.

4 Upprättade lagförslag

Prop. 1989/90: 114

Bilaga 1

I enlighet med det anförda har inom finansdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1977:306) om dryckesskatt,
2. lag om ändring i lagen (1961:394) om tobaksskatt,
3. lag om ändring i tulltaxelagen (1987:1068).

Lagförslaget 3 har upprättats i samråd med statsrådet Gradin.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1.1*.

De föreslagna ändringarna är av sådan beskaffenhet att lagrådets hörande skulle sakna betydelse. Yttrande från lagrådet bör därför inte inhämtas.

5 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta lagförslagen.

1 Förslag till Lag om ändring i lagen (1977:306) om dryckesskatt

Prop. 1989/90: 114
Bilaga 1.1

Härigenom föreskrivs att 10 och 11 §§ lagen (1977: 306) om dryckesskatt¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §²

Skatten på spritdrycker och vin utgår med en grundavgift och en procentavgift, om annat inte sägs i femte stycket.

Grundavgift utgör per liter i fråga om

1. spritdrycker 1 krona 24 öre för
varje hel volymprocent alkohol,	1. spritdrycker 1 krona 32 öre för
varje hel volymprocent alkohol,
2. starkvin 19 kronor 25 öre,	2. starkvin 21 kronor,
3. lättvin med en alkoholhalt över
7 volymprocent 7 kronor 70 öre,	3. lättvin med en alkoholhalt över
7 volymprocent 8 kronor 50 öre,
4. annat lättvin 10 kronor 35 öre.	4. annat lättvin 11 kronor 25 öre.

Procentavgiften utgör för spritdrycker 60 procent och för vin 39 procent av detaljhandelspriset.

Med detaljhandelspriset förstås det pris som detaljhandelsbolaget tillämpar vid försäljning över disk, exklusive beloppet av pant och skatt enligt lagen (1968: 430) om mervärdesskatt.

För lättvin med en alkoholhalt av högst 7 volymprocent utgår dock ingen procentavgift.

11 §³

Skatten på malt- och läskedrycker utgår per liter med

2 kronor 20 öre för öl,	2 kronor 70 öre för öl,
10 kronor 35 öre för starköl,	11 kronor 25 öre för starköl,
40 öre för kolsyrad läskedryck,	40 öre för kolsyrad läskedryck,
20 öre för annan läskedryck.	20 öre för annan läskedryck.

Denna lag träder i kraft den 7 maj 1990.

¹ Lagen omtryckt 1984:158.

² Senaste lydelse 1989:468.

³ Senaste lydelse 1989:468.

2 Förslag till

Prop. 1989/90: 114

Lag om ändring i lagen (1961:394) om tobaksskatt

Bilaga 1.1

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1961:394) om tobaksskatt¹ skall ha följande lydelse.

2 §²

Nuvarande lydelse

För tobaksvara utgår skatten med nedan angivna, i förhållande till varans myckenhet bestämda belopp, nämligen:

Varuslag	Vikt för 1 st.gram	Belopp för	
		1 st. öre	1 kg kr.
Cigarrer och cigariller			
grupp I	t.o.m. 1,7	13,5	
" II	över 1,7 t.o.m. 3,0	18,0	
" III	" 3,0 " 5,0	21,5	
" IV	" 5,0	30,0	
Cigarretter			
grupp I	t.o.m. 0,85	44	
" II	över 0,85 t. o. m. 1,20	51	
" III	" 1,20 " 1,55	56	
" IV	" 1,55 " 1,90	61	
" V	" 1,90	65	
Röktobak			155:—
Tuggtobak			50:—
Snus			28:—

Föreslagen lydelse

För tobaksvara utgår skatten med nedan angivna, i förhållande till varans myckenhet bestämda belopp, nämligen:

Varuslag	Vikt för 1 st.gram	Belopp för	
		1 st. öre	1 kg kr.
Cigarrer och cigariller			
grupp I	t.o.m. 1,7	13,5	
" II	över 1,7 t.o.m. 3,0	18,0	
" III	" 3,0 " 5,0	21,5	
" IV	" 5,0	30,0	
Cigarretter			
grupp I	t.o.m. 0,85	49	
" II	över 0,85 t. o. m. 1,20	56	
" III	" 1,20 " 1,55	61	
" IV	" 1,55 " 1,90	66	
" V	" 1,90	70	
Röktobak			170:—
Tuggtobak			55:—
Snus			32:—

Denna lag träder i kraft den 7 maj 1990.

¹Lagen omtryckt 1984:155.

Senaste lydelse av lagens rubrik 1975:141.

²Senaste lydelse 1989:469.

Härigenom föreskrivs att 22 och 24 kap. tulltaxelagen (1987:1068)¹ skall ha följande lydelse.

22 kap. Drycker, sprit och ättika²

Nuvarande lydelse

Anm. För spritdrycker, vin eller starköl, som införs i den ordning som anges i 18 § 3, 4, 6, eller 7 lagen (1977:293) om handel med drycker, utgår, om tullfrihet inte åtnjuts, tull med följande belopp per liter:

Spritdrycker enligt tulltaxenr 22.08 200:—

Vin:

musserande eller med en alkoholhalt överstigande 15 volymprocent 62:—

ej musserande, med en alkoholhalt 7 men inte 15 volymprocent . 30:—

ej musserande, med en alkoholhalt om högst 7 volymprocent . 15:—

Starköl 15:—

Tullsats som anges ovan tillämpas även när tullskyldighet föreligger enligt 81 eller 82 § tullagen (1987:1065).

Föreslagen lydelse

Anm. För spritdrycker, vin eller starköl, som införs i den ordning som anges i 18 § 3, 4, 6, eller 7 lagen (1977:293) om handel med drycker, utgår, om tullfrihet inte åtnjuts, tull med följande belopp per liter:

Spritdrycker enligt tulltaxenr 22.08 210:—

Vin:

musserande eller med en alkoholhalt överstigande 15 volymprocent 65:—

ej musserande, med en alkoholhalt 7 men inte 15 volymprocent . 32:—

ej musserande, med en alkoholhalt om högst 7 volymprocent . 16:—

Starköl 16:—

Tullsats som anges ovan tillämpas även när tullskyldighet föreligger enligt 81 eller 82 § tullagen (1987:1065).

24 kap. Tobak samt varor tillverkade av tobaksersättning³

Nuvarande lydelse

Anm. För tobaksvaror som införs i den ordning som avses i 1 § andra stycket lagen (1961:394) om tobaksskatt eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av 13 § andra punkten lagen (1987:1069) om tullfrihet m.m. utgår, om tullfrihet inte åtnjuts, tull med följande belopp:

Cigarrer och cigariller:

vikt högst 3 g per styck 22 öre per styck

vikt högre än 3 g per styck 42 öre per styck

¹ Lagen omtryckt 1987:1186.

² Senaste lydelse 1989:470.

³ Senaste lydelse 1989:470.

Cigaretter:

vikt högst 0,85 g per styck	55 öre per styck
vikt högre än 0,85 men högst 1,20 g per styck	63 öre per styck
vikt högre än 1,20 g per styck	70 öre per styck

Andra slag av färdiga tobaksvaror 192:— per kg

Tullsats som anges ovan tillämpas även när tullskyldighet föreligger enligt 81 eller 82 § tullagen (1987:1065).

Föreslagen lydelse

Anm. För tobaksvaror som införs i den ordning som avses i 1 § andra stycket lagen (1961:394) om tobaksskatt eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av 13 § andra punkten lagen (1987:1069) om tullfrihet m.m. utgår, om tullfrihet inte åtnjuts, tull med följande belopp:

Cigarrer och cigariller:

vikt högst 3 g per styck	22 öre per styck
vikt högre än 3 g per styck	42 öre per styck

Cigaretter:

vikt högst 0,85 g per styck	61 öre per styck
vikt högre än 0,85 men högst 1,20 g per styck	69 öre per styck
vikt högre än 1,20 g per styck	76 öre per styck

Andra slag av färdiga tobaksvaror 210:— per kg

Tullsats som anges ovan tillämpas även när tullskyldighet föreligger enligt 81 eller 82 § tullagen (1987:1065).

Denna lag träder i kraft den 7 maj 1990.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 6 mars 1990.

Föredragande: statsrådet Åsbrink

Anmälan till proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (1989/90: 114)

Tillämpning av prisregleringslagen (1989:978)

Mitt förslag: I avvaktan på att närmare klarhet vinnes i fråga om den förväntade lönekostnadsutvecklingen för åren 1990 och 1991 skall ett allmänt pris- och hyresstopp gälla tills vidare. Det föreslås därför att riksdagen godkänner att prisregleringslagen skall få tillämpas från och med den 8 februari 1990.

Skälen för mitt förslag: I årets finansplan (prop. 1989/90: 100 bil. 1) och i samband med att det nu gällande allmänna pris- och hyresstoppet infördes i början av februari kunde konstateras att grundproblemen i svensk ekonomi kvarstår. Tillväxt och sparande är lågt och pris- och kostnadsökningarna är väsentligt högre än i omvärlden. Industrikonjunkturen och exporten har försvagats samtidigt som den inhemska efterfrågan fortsatt att öka med en fortsatt kraftig ökning av importen som följd. Bytesbalansen uppvisar därmed stigande underskott. Denna utveckling hotar att rubba den samhällsekonomiska balansen.

En av orsakerna till problemen i svensk ekonomi är ett allför högt inhemskt kostnadsläge som skapats av att lönerna under en följd av år ökat alltför kraftigt. Den senaste tidens utveckling med krav på omförhandlingar av 1990 års löneavtal har skapat ytterligare osäkerhet om kostnadsutvecklingen. De finansiella marknaderna har omedelbart reagerat med bl. a. stigande räntor.

I det uppkomna läget är det angeläget att förväntningar om ytterligare pris- och kostnadsökningar hålls tillbaka och att det allmänna pris- och hyresstopp som infördes av regeringen den 8 februari i år får fortsätta att gälla till dess att bättre klarhet nåtts om den förväntade lönekostnadsutvecklingen för åren 1990 och 1991. Det är önskvärt att sådan klarhet kan nås inom de närmaste månaderna och att pris- och hyresstoppet därmed kan bli kortvarigt.

För att pris- och hyresstoppet skall fortsätta att gälla måste regeringens beslut att sätta prisregleringslagens bestämmelser i tillämpning genom förordningen (1990:23) om tillämpning av prisregleringslagen (1989:978) godkännas av riksdagen.

Enligt min mening är riskerna för en oacceptabel inflatorisk utveckling

och en ökad obalans i svensk ekonomi nu så allvarliga att det finns skäl för att ha prisregleringslagen i tillämpning. Lagen bör enligt min mening vara i tillämpning under 1 år. Pris- och hyresstoppet avses dock, som nämnts ovan, bli kortvarigt.

Prop. 1989/90: 114
Bilaga 2

Bakgrund

Prisregleringslagen (1989:978) är en beredskapslag som alltid är i kraft men som får tillämpas endast i vissa särskilt angivna lägen.

Förutsättningarna för tillämpning av lagen vid krig eller krigsfara anges i 6 och 7 §§.

I 8 och 9 §§ anges när lagen får tillämpas i fredstid. Där framgår att regeringen kan föreskriva att lagens bestämmelser skall tillämpas om det finns risk för en allvarlig prisstegring inom landet på en eller flera viktiga varor eller tjänster eller om det finns risk för en allvarlig stegring av hyrorna inom landet för bostadslägenheter eller lokaler. Med allvarlig pris- eller hyresstegring avses enligt lagens förarbeten (prop. 1989/90: 21, FiU 9, rskr. 73) att den inträdda eller befarade pris- eller hyresstegringen är sådan att den hotar att rubba den samhällsekonomiska balansen.

En prisreglering i fredstid kan tillämpas på all näringsverksamhet oavsett om den bedrivs i privat eller offentlig regi. Prisreglering kan också tillämpas på annan verksamhet hos staten samt på viss i lagen angiven verksamhet hos kommun som inte är näringsverksamhet (8 §).

En föreskrift om tillämpning av lagens bestämmelser om prisstopp m. m. skall avse en viss tid, högst ett år varje gång. Föreskriften skall underställas riksdagen för prövning inom en månad från det att den utfärdades. Föreskriften upphör att gälla, om riksdagen inte godkänner föreskriften inom två månader från det att den underställdes (10 och 11 §§).

Föreskrifter om de viktigaste formerna för prisreglering i fredstid anges i lagens 13, 14, 19, 22 och 34 §§. Enligt 13 § kan regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva att ett visst skäligt pris skall gälla som högstpris vid försäljning av en vara eller utförande av en tjänst. Ett högstpris får inte överskridas utan tillstånd. Enligt 14 § kan regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva att stoppris skall gälla för en vara eller tjänst. Detta innebär att det pris som tillämpades för leverans av varan eller tjänsten den dag som anges i föreskriften inte får överskridas utan tillstånd. En föreskrift om stoppris skall gälla för en viss tid, högst sex månader. Tiden kan förlängas, dock högst med sex månader varje gång. Om ett stoppris är högre än vad som kan anses skäligt, kan det föreskrivas att priset skall sänkas (17 §).

I 19 § behandlas skyldigheten att förhandsanmäla prishöjningar. Bestämmelsen innebär att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att det pris som tillämpades för leverans av en vara eller tjänst den dag som anges i föreskriften inte får höjas utan tillstånd, förrän en viss tid efter det att anmälan gjorts. Tiden får bestämmas till högst en månad.

Enligt 22 § får regeringen föreskriva att den som gör en viss utfästelse till den myndighet som regeringen bestämmer inte får frånga en sådan utfästelse utan tillstånd.

Enligt 34 § får regeringen föreskriva att den som hyr ut en bostadslägenhet eller en lokal inte utan tillstånd får ta ut en högre hyra än som tillämpades en viss angiven dag. En föreskrift om stopphyra skall avse hyran för en viss tid, högst sex månader.

Förutom straffbestämmelser (39–45 §§) innehåller lagen vissa stödbestämmelser till de nämnda formerna för prisreglering samt i övrigt vissa bestämmelser avsedda att tillämpas i främst krigs- och krigsfarefallen.

Prisregleringslagen (1989:978) gäller sedan den 1 januari 1990. Lagen ersatte allmänna prisregleringslagen (1956:236) som trädde i kraft den 1 januari 1957. Den nu gällande prisregleringslagen bygger i sina huvuddrag på den gamla lagen och formerna för prisreglering är desamma som tidigare. Den nya lagen omfattar dock till skillnad från den gamla lagen även hyra av bostadslägenheter och lokaler. Allmänna prisregleringslagen var senast i tillämpning under tiden den 21 december 1987–20 december 1988 (prop. 1987/88:28, FiU 3, rskr. 37). Därefter har inga föreskrifter om prisreglering tillämpats fram till den 8 februari 1990.

Regeringens beslut om pris- och hyresstopp

I beslut den 8 februari 1990 utfärdade regeringen förordningen (1990:23) om tillämpning av prisregleringslagen (1989:978). Genom beslutet föreskrev regeringen att de grundläggande bestämmelserna om pris- och hyresreglering skall tillämpas under tiden från och med den 8 februari 1990 till och med den 7 februari 1991. Förordningen bör fogas till protokollet som *underbilaga 1*. Samtidigt utfärdade regeringen förordningen (1990:24) om allmänt pris- och hyresstopp. Förordningen gäller till och med den 7 augusti 1990. Förordningen bör fogas till protokollet som *underbilaga 2*.

Bestämmelserna om prisstopp innebär att den som i näringsverksamhet säljer varor och utför tjänster inte utan tillstånd får överskrida det pris (*stoppris*) som tillämpades för leverans av varan eller utförande av tjänsten den 7 februari 1990 (*prisstoppsdagen*).

Bestämmelserna om prisstopp omfattar – förutom prissättningen i privat näringsverksamhet – även alla avgifter hos staten samt de viktigaste avgifterna hos kommunerna, såsom avgifter för el, gas, vatten, fjärrvärme, sophämtning och sotning. Prisregleringslagen och därmed förordningens bestämmelser om prisstopp omfattar däremot inte kommunala avgifter som tas ut med stöd av hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) eller socialtjänstlagen (1980:620), såsom t.ex. patientavgifter i sjukvården eller barnomsorgsavgifter.

Om den som säljer en vara eller utför en tjänst före prisstoppsdagen har träffat avtal med prisjusteringsklausul, skall stoppriset vara det avtalade grundpriset med det tillägg eller avdrag som enligt avtalet gäller för tiden till och med prisstoppsdagen och som den dagen var allmänt känt.

Stoppriset får överskridas efter tillstånd av statens pris- och konkurrensverk om det finns synnerliga skäl. Vid prövningen skall särskilt beak-

tas om sysselsättningen inom företaget kan väntas minska väsentligt, eller om fara föreligger att företaget inte längre kan tillhandahålla varan eller tjänsten, ifall tillstånd inte lämnas.

För statliga myndigheter och kommuner skall särskilt beaktas om möjligheterna att upprätthålla i lag eller författning föreskriven verksamhet väsentligt försvåras, ifall tillstånd inte lämnas.

Stoppriserna på importerade varor får utan särskilt tillstånd överskridas med det merbelopp som följer av prisförändringar i utlandet eller av ändrade växelkurser som inträffat efter prisstoppsdagen. Stoppriserna för varor som berörs av ändrade bestämmelser om mervärdesskatt, energiskatt och kilometerskatt (se SFS 1989:1027, 1028 och 1030) får överskridas på motsvarande sätt utan särskilt tillstånd.

Bestämmelserna om hyresstopp innebär att en hyresvärd för en bostadslägenhet eller en lokal som hyrs ut i näringsverksamhet inte utan tillstånd får ta ut en högre hyra än den som tillämpades den 7 februari 1990 (*stopphyra*). Möjligheterna att ta ut en högre hyra i enlighet med bestämmelser i 12 kap. jordabalken (hyreslagen) och i hyresförhandlingslagen (1978:304) begränsas därmed under den tid hyresstopp gäller.

Stopphyran gäller även om en högre hyra bestämts innan hyresstoppet trädde i kraft men ännu inte börjat tillämpas. För flertalet allmännyttiga bostadsföretag grundas stopphyran på avtal som beaktar beräknade allmänna kostnadsstegringar under hela år 1990. För andra allmännyttiga bostadsföretag och flertalet enskilda fastighetsägare har dock ännu inte några hyresändringar på grund av allmänna kostnadsstegringar bestämts eller börjat tillämpats. Stopphyran får i dessa fall utan särskilt tillstånd överskridas enligt en schablonregel. En förutsättning för att schablonregeln skall kunna tillämpas är dock att minst motsvarande hyreshöjning avtalats eller beslutats av hyresnämnd.

Schablonregeln innebär att stopphyran får överskridas med ett belopp som motsvarar 0,5 procentenheter per månad från tidpunkten för den nya hyrans tillämpning till årets slut. Om ny hyra t. ex. skall tillämpas fr. o. m. den 1 april 1990 får således stopphyran från denna tidpunkt överskridas med 4,5 %.

Hyran för lokaler kan i vissa fall vara rörlig, vanligen genom anknytning till ett index. I dessa fall innebär hyresstoppet att indexuppräknningen i princip avbryts för tid efter den 7 februari 1990. I stället får stopphyran generellt överskridas med 0,4 procentenheter per månad till årets slut under förutsättning att den avtalade indexhöjningen skulle leda till en hyreshöjning som motsvarar eller är större än vad som följer av schablonregeln. Om indexuppräknningen är genomförd för februari månad, ger schablonregeln utrymme för att överskrida stopphyran med sammanlagt 4 % fr. o. m. den 1 mars 1990.

Utöver schablonreglerna får stopphyran utan särskilt tillstånd överskridas med ett belopp som svarar mot beslutade ändringar av fastighetsskatt, mervärdesskatt och energiskatt samt räntebidrag som har inträtt den 1 januari 1990 eller inträder den 1 mars 1990 (se SFS 1989:1019, 1027, 1028 samt 1055–1057). Överskridandet kan ske om minst motsvarande hyreshöjning följer av avtal eller beslut av hyresnämnd. En förutsättning

för ett sådant överskridande är dock att fastighetsägaren håller handlingar som visar grunderna för överskridandet tillgängliga för statens pris- och konkurrensverk. Eftersom hyrorna i den privata sektorn inte är kostnadsrelaterade, bör i dessa fall godtas en redovisning av den förhandlingsöverskommelse som ligger till grund för motsvarande hyreshöjning i det allmännyttiga bostadsföretaget på orten.

Stopphyran får även överskridas efter tillstånd av statens pris- och konkurrensverk, om en hyreshöjning som bestämts för kommande tid avser en tidsperiod om högst ett år och fastighetsägaren lider allvarlig ekonomisk skada ifall tillstånd inte lämnas. Tillstånd kan komma i fråga bl. a. om hyrorna i ett allmännyttigt bostadsföretag behöver höjas på grund av att kostnadstäckande hyror inte kan tas ut för nyproducerade eller ombyggda bostäder. Tillstånd bör också kunna bli aktuellt om överenskommelse träffats före hyresstoppet exempelvis om omfattande investeringar i ett kabeltevenät eller, såvitt avser större bostadsbestånd, om komplettering av utrustningen i enskilda lägenheter (tillval) eller s.k. hyresgäststyrt underhåll. Tillstånd kan i vissa fall också bli aktuellt om en lägenhet, för vilken det fanns en bestämd hyra den 7 februari 1990, förändras i avsevärd omfattning. En annan grund för tillstånd att överskrida stopphyran är enligt 14§ 2 st. förordningen (1990:24) om allmänt pris- och hyresstopp om det finns synnerliga skäl. Ett fall som skulle kunna bli aktuellt för prövning enligt denna bestämmelse är om hyran är avtalad för längre tid än ett år, t. ex. om hyran avser en lokal och är rörlig.

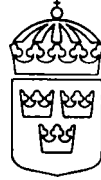
Lägenheter för vilka det inte fanns en bestämd hyra den 7 februari 1990, t. ex. på grund av att byggnadsarbeten då pågick, omfattas inte av hyresstoppet. Inte heller omfattas förstagångshyror av stoppet. Det betyder bl. a. att hyresstoppet inte gäller nyproducerade lägenheter.

Regeringen har, som framgår av förordning (1990:24) om allmänt pris- och hyresstopp, uppdragit åt statens pris- och konkurrensverk att administrera prisregleringen. För att verkets ordinarie verksamhet skall påverkas så litet som möjligt har ett särskilt prisregleringskontor inrättats hos verket för administrationen av prisregleringen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna förordningen (1990:23) om tillämpning av prisregleringslagen (1989:978).

Svensk författningssamling

SFS 1990: 23

Utkom från trycket
den 12 februari 1990

Förordning om tillämpning av prisregleringslagen (1989: 978);

utfärdad den 8 februari 1990.

Regeringen föreskriver att följande bestämmelser i prisregleringslagen (1989: 978) skall tillämpas:

1. 13 § om högstpris, 14 § om stoppris, 19 § om utgångspris och 22 § om utfästelsepris, såvitt avser varor och tjänster som tillhandahålls i näringsverksamhet,

2. 13 § om högstpris, 14 § om stoppris och 19 § om utgångspris, såvitt avser

dels sådana avgifter som tas ut i annan verksamhet hos staten än näringsverksamhet,

dels sådana avgifter som tas ut i annan verksamhet hos kommunerna än näringsverksamhet enligt föreskrifter i

- lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar,
- renhållningslagen (1979: 596),
- lagen (1981: 1354) om allmänna värmesystem,
- räddningstjänstlagen (1986: 1102),
- plan- och bygglagen (1987: 10),

3. 34 § om stopphyra, såvitt avser hyror för bostadslägenheter och lokaler som tillhandahålls i näringsverksamhet.

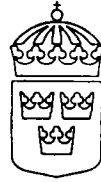
Närmare bestämmelser om pris- och hyresstopp finns i förordningen (1990: 24) om allmänt pris- och hyresstopp.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den dag då förordningen enligt uppgift på den utkom från trycket i Svensk författningssamling och gäller till och med den 7 februari 1991. Den tillämpas dock för tid från och med den 8 februari 1990.

På regeringens vägnar

BENGT K. Å. JOHANSSON

Lotty Nordling
(Civildepartementet)

Svensk författningssamling

SFS 1990: 24Utkom från trycket
den 12 februari 1990

Förordning om allmänt pris- och hyresstopp;

utfärdad den 8 februari 1990.

Regeringen föreskriver följande.

Prisstopp

1 § Den som i näringsverksamhet säljer varor eller utför tjänster får inte utan tillstånd överskrida det pris (*stoppris*) som han tillämpade för leverans av varan eller utförande av tjänsten den 7 februari 1990 (*prisstoppsdagen*). Detta gäller också för näringsverksamhet som bedrivs av staten eller en kommun.

Första stycket skall också tillämpas på avgifter som tas ut i annan verksamhet än näringsverksamhet hos

1. staten,
2. kommunerna enligt föreskrifter i
 - lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar,
 - renhållningslagen (1979: 596),
 - lagen (1981: 1354) om allmänna värmesystem,
 - räddningstjänstlagen (1986: 1102),
 - plan- och bygglagen (1987: 10).

2 § Föreskrifterna i denna förordning gäller inte för verksamhet som står under bankinspektionens eller försäkringsinspektionens tillsyn.

3 § Med *varor* och *tjänster* avses i denna förordning detsamma som i prisregleringslagen (1989: 978).

4 § Av 15 § prisregleringslagen (1989: 978) följer att för den som på prisstoppsdagen inte tillämpade något pris för leverans av en vara eller utförande av en tjänst skall som stoppris i stället gälla det pris som var att anse som gängse pris på prisstoppsdagen.

Om en vara eller en tjänst inte hade något gängse pris på prisstoppsdagen, följer av den nämnda paragrafen att som stoppris i stället skall gälla det pris som den som säljer varan eller utför tjänsten senast tillämpade före prisstoppsdagen.

5 § Om den som säljer en vara eller utför en tjänst före prisstoppsdagen har träffat ett avtal med prisjusteringsklausul, följer av 16 § prisregleringslagen (1989: 978) att stoppriset för honom skall vara det avtalade grundpriset med det tillägg eller avdrag som enligt avtalet gäller för tiden till och med prisstoppsdagen och som den dagen var allmänt känt.

6 § Tillstånd till överskridande av stoppris får meddelas bara om det finns synnerliga skäl för det.

Vid prövningen av frågor om tillstånd skall samtliga i varje enskilt fall föreliggande omständigheter beaktas, särskilt

1. om sysselsättningen inom företaget eller en del därav kan väntas minska väsentligt, ifall tillstånd inte lämnas,

2. om fara föreligger att företaget inte längre kan tillhandahålla varan eller tjänsten, ifall tillstånd inte lämnas.

För statliga myndigheter och kommuner skall särskilt beaktas om möjligheterna att upprätthålla i lag eller annan författning föreskriven verksamhet väsentligt försvåras, om tillstånd inte lämnas.

7 § När ett medgivande att överskrida ett stoppris lämnas, bör även bestämmas i vad mån motsvarande prishöjning får göras i efterföljande produktions- eller handelsled.

8 § Utan hinder av föreskrifterna i 1 § får stoppriset från och med den 1 mars 1990 överskridas med det belopp, räknat i kronor och ören, som svarar mot den

– höjning av mervärdeskatten på varan eller tjänsten som då inträder till följd av lagen (1989: 1027) om ändring i lagen (1968: 430) om mervärdeskatt,

– kostnadsökning för utförande av tjänsten som föranleds av den höjning av kilometerskatten som då inträder till följd av lagen (1989: 1030) om ändring i vägtrafikskattelagen (1988: 327).

9 § Det stoppris som gäller för elektrisk kraft sänks från och med den 1 mars 1990 med det belopp, räknat i kronor och ören, som svarar mot den minskning av skatten på sådan kraft som då inträder till följd av lagen (1989: 1028) om ändring i lagen (1957: 262) om allmän energiskatt.

10 § En importör får överskrida stoppriset på varor som importeras med det merbelopp, räknat i kronor och ören, som han har fått eller får betala till följd av

– prisförändringar på sådana varor efter prisstoppsdagen, eller

– växelkursförändringar efter prisstoppsdagen.

Prishöjningen får tas ut med samma belopp i senare produktions- eller handelsled.

Första och andra styckena gäller under förutsättning att handlingar som visar grunderna för överskridandet hålls tillgängliga för statens pris- och konkurrensverk.

11 § Statens pris- och konkurrensverk får meddela föreskrifter om undantag från tillämpningen av denna förordning i fråga om varor, där prissättningen huvudsakligen sker på en internationell marknad.

Hysesstopp

12 § Den som i näringsverksamhet hyr ut en bostadslägenhet eller en lokal får inte utan tillstånd ta ut en högre hyra för lägenheten eller lokalen än den som tillämpades den 7 februari 1990 (*stopphyra*).

Om ny hyra för år 1990 ännu inte bestämts eller ännu inte börjat tillämpas den 7 februari, får stopphyran dock överskridas med ett belopp som motsvarar 0,5 procentenheter per månad från tidpunkten för den nya hyrans tillämpning till årets slut.

Om hyran för en lokal är knuten till ett visst index eller på annat sätt är rörlig, får stopphyran för tiden efter den 7 februari överskridas med ett belopp som motsvarar 0,4 procentenheter per månad till årets slut.

13 § Utöver vad som följer av föreskrifterna i 12 § får stopphyran överskridas med ett belopp som svarar mot beslutade ändringar i fråga om fastighetsskatt, mervärdesskatt och energiskatt samt räntebidrag som har inträtt den 1 januari 1990 eller inträder den 1 mars 1990.

Första stycket gäller under förutsättning att fastighetsägaren håller handlingar som visar grunderna för överskridandet tillgängliga för statens pris- och konkurrensverk.

14 § Tillstånd till överskridande av stopphyra utöver vad som följer av 12 eller 13 § får lämnas, om hyreshöjningen, såvitt avser kommande tid, omfattar en tidsperiod om högst ett år och fastighetsägaren lider allvarlig ekonomiskt skada ifall tillstånd inte lämnas.

I övrigt får tillstånd till överskridande av stopphyra bara lämnas, om det finns synnerliga skäl.

Gemensamma bestämmelser

15 § Frågor om tillstånd att överskrida stoppris eller stopphyra prövas av statens pris- och konkurrensverk.

16 § Statens pris- och konkurrensverk får meddela de föreskrifter i övrigt som behövs för verkställigheten av denna förordning.

17 § Statens pris- och konkurrensverk får meddela föreskrifter om undantag från tillämpningen av denna förordning.

18 § Allmänt åtal för brott som avses i 39–42 eller 45 § prisregleringslagen (1989:978) får väckas bara efter medgivande av statens pris- och konkurrensverk.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den dag då förordningen enligt uppgift på den utkom från trycket i Svensk författningssamling och gäller till och med den 7 augusti 1990.

På regeringens vägnar

BENGT K. Å. JOHANSSON

Lotty Nordling
(Civildepartementet)